Fascinația istoriei ignorate* – parcursuri economice explozive pentru care plătim un preț imens –

Dan POPESCU

Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu/ Universitatea din Bucureşti
"Lucian Blaga" University of Sibiu / University of Bucharest
e-mail: dan.popescu@ulbsibiu.ro

The fascination of the ignored history
– explosive economical path for which we pay a huge price –

Very often, over time - especially after antiquity but also in that time - it was obvious that, from those who decide to ignore a certain fascination with historical economical experiences. Such fascination shows itself in nearly time. Precisely for this reason, in ignorance of history they were detached and stands out numerous economic "explosive" paths. So did we learn? How did the economic future set, ignoring history, and how will the economic future be set ? This will be shown in the study below.

Keywords: economic history, fascination, ignorance, experience, perspectives, development, globalization

Academia Română, Penser l'Europe 29 sept – 2 oct 2016

De curând la Academia Română, în organizarea Fundației Naționale pentru Științe și Arte, a prestigiosului for al Academiei Române, a Institutului Franței, a institutului Francez de Relații Internaționale, a Academiei Regale de Științe Economice și Financiare din Spania, a Băncii Naționale a României și a altor importante instituții, a avut loc Seminarul Internațional "Penser l' Europe", deja de tradiție, a 15 – a ediție.Tema Seminarului: „În curând un secol de la sfârșitul Primului Război Mondial. Ce a învățat Europa din istoria sa?"

Se cuvine, dar, să aducem în primul rând mulțumirile cele mai calde domnului Președinte academician Eugen Simion, doamnei Vice-președinte academician Maya Simionescu, domnului academician Thierry de Montbrial, fondatorul și președintele Institutului Francez de Relații Internaționale, domnului academician Jacques de Decker, Secretarul perpetru al Academiei de Limbă și Literatură Franceze din Belgia, altor și altor distinși colegi care au depus intense eforturi pentru ca să se desfășoare în condiții de excelență cele 15 ediții de până acum ale Seminarului, pregătind deopotrivă terenul pentru alte și alte ediții. Ca și altă dată, lucrările Seminarului s-au desfășurat în limba franceză.

„Din nefericire, omenirea are capacitatea de a produce probleme noi mai repede decât pot fi rezolvate cele vechi"
George Emil Palade

1. Globalizarea a fost şi este ineluctabilă. Numeroşi factori au contribuit şi contribuie astfel. Iată o succintă evocare. Omul, din postura de individ, s-a „mişcat" spre familie, chiar dacă, inițial, oamenii s-au adunat în cete. O viață dură și interese comune, în primul rând de intrajutorare, o viață relativ primitivă atât de dură, au făcut, în bună măsură, ca familiile să se reunească în localități. Mai bine protejate de chiar solidaritatea membrilor lor. Localitățile, inițial sate, apoi vădindu-se și alte traiectorii, îndeosebi funcții economice importante, cu precădere comerciale (târguri), dar și de apărare (cetăți), porturi ș.a. au devenit, unele dintre ele sau altele, orașe. S-au scurs sute de mii de ani astfel (Toynbee, 1998). Desigur, tabloul este incomplet, dar mă refer la marile direcții de evoluție și nu doar la Europa.

În timp, s-au constituit națiunile, apoi, sau în paralel, țările, ulterior, de multe ori consecutiv alianțelor, tratatelor, au apărut comunitățile de state... Pe măsura dezvoltării eco-

nomice, a modernizării sistemelor de comunicaţii, a progreselor imense în ce priveşte mijloacele de transport – de la căruţă, la avioanele moderne de mare capacitate şi viteză –, pe măsura amplificării ştiinţei de carte la nivel general şi a înlăturării nocivei ignoranţe primare, dar şi poleite, pe măsura generalizării informaticii – şi mai sunt încă multe de spus – devenim oameni, cetăţeni ai Terrei. Nu avem doar grijile şi speranţele noastre, ci şi pe cele ale altor semeni ai noştri de pe alte meleaguri, cu care intercorelăm: în ce priveşte dezvoltarea, sănătatea, cultura, socialul etc. În ce priveşte clima. Din păcate, avertismentul recent şi dramatic al NASA, cu privire la clima Terrei, eu îl dădeam în anii 1980 (Popescu, 1981, Popescu, 1984, Popescu, 1987 etc.). Dar trăind şi cercetând în România, nu m-a luat nimeni în seamă. Să revenim, însă. Naţiunile, naţionalităţile nu dispar, dar începe să prevaleze, chiar dacă la început cu timiditate, prima calitate, intercorelarea. De la Statele Unite ale Americii, de la statele Rusiei, în formă extinsă, de la comunităţile Europei, ale Americii de Sud, de la alianţele asiatice înlocuind tot mai mult panasiatismul (Toynbee, 1998), ne îndreptăm, în timp, „tocindu-se" multe asperităţi, poate tot mai multe, spre Statele Unite ale Lumii. Iar, apoi, cu grad mare de certitudine, se pare că vom avea un stat global, al lumii, cu instituţii globale, cu interese globale, specifice şi generale, un stat preluând din „amonte" tot mai multe atribuţii (Popescu, 2007; Popescu, 2011). Nu cred, însă, că „deranjează" serios dacă rămân statele naţionale. Mai au imens de spus. Oricum, pentru Europa, pe lângă naţiune, având în vedere sistemul de producţie european, individul a fost şi rămâne nucleul, elementul de bază. Chiar şi state din Asia, mai mult sau mai puţin, acum, cu mod de producţie asiatic, bazat pe grup, se orientează spre individ. Vezi China, India, economiile emergente din Asia de Sud-Est (Toynbee, 1998; ...Le bilan, 1992).

Este, desigur, o schiţă primară a felului în care evoluăm spre globalizare. Sunt legi obiective şi evoluţii complexe care fac ca o astfel de dinamică să fie obiectivă. Procesul este dificil, îndelungat, de mare complexitate. Vor izbândi însă oamenii, ceea ce îi uneşte, înţelepciunea, speranţele şi credinţele cetăţenilor, va izbândi istoria într-un viitor complicat. Şi este bine că am mers şi mergem în sensurile de acest fel, împotrivirea costând foarte mult, acum sau mai târziu. Putem distinge, în acest cadru, etape bine personalizate, care ilustrează semnificativ cele arătate, direcţiile. În opinia mea şi foarte pe scurt, o primă etapă a globalizării o constituie marele Imperiu Roman, întins pe 3 continente: Europa, Asia, Africa. Imperiul s-a destrămat, dar civilizaţia promovată de romani a rămas, s-a dezvoltat chiar, fiind înglobată în tradiţii, generând principii evolutive, comportamente, etc.; inclusiv „pax romana" (Popescu, 2007). Dar Israelul, formaţiune civilizată a antichităţii, răspândit apoi, sute şi mii de ani, prin oamenii săi, în întreaga lume, nu are şi el o contribuţie astfel? (Attali, 2011)

Au fost, după aceea, ca o a doua etapă, descoperirile geografice, şi mari şi mici, care, mai ales începând cu secolul XV, au „aliniat" la Europa cele două Americi, inclusiv Canada, apoi Australia, mai apoi, până în zilele noastre, cele două continente „reci" (Arctica şi Antarctica). „Au aliniat la Europa" în sens de religii, ştiinţă, modalităţi şi tehnologii economice, limbajul cheltuielilor şi beneficiilor şi chiar limbajul general, tipul de activităţi şi de viaţă, ş.a (Popescu, 2007). În sfârşit, ca o a treia etapă, cu subetape care continuă şi astăzi şi vor continua multă vreme, revoluţiile industriale, cea de trecere de la lemn la cărbune şi metal, revoluţia maşinismului, a electricităţii, a ţiţeiului şi derivatelor sale, revoluţia cibernetică şi informatică, nanotehnologiile, revoluţiile post industriale, ş.a (Popescu, 2007). Cine a înţeles şi înţelege astfel, cine a acţionat şi acţionează astfel, a reuşit şi reuşeşte. Cine nu, în bună măsură, mai repede sau mai încet, a dat şi dă faliment (Popescu, 2014). Se globalizează, însă, şi răul, terorismul, mai ales, dar şi bolile, mizeria, etc. Ceea ce ridică imens complexitatea şi costurile globalizării. Din păcate, nu cred că le-a calculat cineva (Popescu, 2014). Suntem, oricum, cu drepturi şi responsabilităţi, indivizi, cetăţeni ai unei ţări, ai unei comunităţi, dar şi „oameni globali". Avem interese, speranţe, dureri, împliniri, aspiraţii, iluzii comune. Nu cred într-o altă variantă.

2. Este, firesc, o ipoteză, o ipoteză privind o anume evoluţie pe care am urmat-o şi spre care ne îndreptăm. Pare, cu un mare grad de probabilitate, cea mai firească. Desigur, nu este o evoluţie liniară. Au fost şi sunt rupturi, unele grave, reculuri, multe uriaşe, conflicte, războaie, cele mai multe cumplite, lovituri de stat, genocide, moarte, epidemii îngrozitoare, cataclisme catastrofale, confruntări de tot felul, interese divergente, discordanţe, dar în pofida tuturor acestora, ne îndreptăm, istoric, astfel. Ne resetăm, într-un fel sau altul, spre principiile de geneză biblice sau ale altor religii importante, principii privind umanismul, toleranţa, înţelegerea, concordia chiar (Popescu, 2014). Este drept, numeroase din rupturile menţionate, iniţial conflicte, războaie, dar şi altele, de multe ori „în numele dezvoltării", ţin, de la un moment dat încolo, când am devenit din ce în ce mai mult conştienţi de misiunile noastre, cu precădere din perioada modernă, de o anume fascinaţie parcă pe care a exercitat-o – şi o exercită – asupra noastră istoria ignorată. Ce am învăţat din istorie ca să scădem preţul a ceea ce am obţinut şi obţinem bun? Aproape nimic. Repetăm şi ne repetăm greşelile. Au fost – şi sunt – astfel parcursuri explozive pentru care s-a plătit – şi se plăteşte în continuare, ignorarea istoriei vădindu-se, de multe ori, contagioasă, cu bubuieli dramatice, – un preţ imens. Ne vom referi, în cele de faţă, la câ-

teva asemenea parcursuri economice explozive generate de ignorarea experienței istorice, parcursuri pentru care costurile au fost și sunt uriașe. Desigur, avem în vedere, mai ales, cei 100 de ani care au trecut de la Primul Război Mondial. Și, adeseori, vom pune, cum este și firesc, unele accente pe mai multe evoluții și involuții din România. Iar dintr-o astfel de perspectivă atât de complexă, ce viitor, ce destine se întrezăresc?

Iată unele întrebări în acest sens. Cât de puternică se vădește oare națiunea ca o formă de meditație și de mediere (Pommeranz, 2016) între individul izolat și genul uman? Și pe câtă vreme? Punem sub lacăt frontierele, de spaima terorismului și a unei integrări uneori dezavantajoase în anumite componente, pentru unii, sau le menținem deschise, dar selective pentru „rău", le amplificăm capacitatea respirativă pozitiv spre lume? Sunt oare națiunile categorii dinamice, cu uverturi spre lume, tot mai interferente, sau se vădesc ele doar ca cetăți asediate în sânul cărora trebuie secate, chiar exterminate orice expresie a alterității? (Veverca, 1941) Sunt oare războaiele fatalități doar pentru că nu ne putem închipui – nu putem adera la – o pace perpetuă, chiar dacă aceasta nu exclude competitivitatea aprigă, lupta dură pentru resurse, lupta pentru mai bine, în care, deseori, unii câștigă zgomotos, iar alții pierd dramatic (Toynbee, 1998)? Nu putem oare atenua cel de al doilea termen al binomului, urmând a afla acele contexte și conjuncturi în care schimburile și competiția să finalizeze, într-un fel sau altul, cu avantaje pentru toți participanții, fără a exclude ierarhiile, desigur? De ce oare marile puteri sunt mai puțin globale și în mai mare măsură naționale, în vreme ce țările mai mici sunt chemate, trebuie să-și deschidă larg granițele economice și să dorească globalizare cu orice preț (Popescu, 2014)? Ne este oare atât de greu să articulăm teoria valorii muncă cu gândirile astfel ale marginaliștilor vienezi, americani pe urmă, potrivit cărora utilitatea conferă valoare produselor, iar prin schimburile de utilități poate câștiga – și trebuie să câștige – toată lumea maximum de avantaje (Popescu, 1999)? Și câte și mai câte. Dar să ne referim, mai concret, la experiențele recunoscute mai mult sau mai puțin, cu ceea ce au relevat ele, bine și rău, la ignorarea lor și la prețul uriaș plătit acestei ignorări.

3. ... Suntem spre mijlocul secolului XVIII și mai apoi. Este vorba de „Secolul luminilor", dar „luminile" pătrund greu. În Franța, de exemplu, în pofida deschiderilor realizate de Școala Mercantilistă și mai ales de Școala Fiziocrată lansând cerebrele cuvinte „Laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même", o invitație nealterată și nealterabilă spre comerț, dezvoltare și progres, în pofida deschiderilor realizate de iluminiști, disprețul castei nobiliare, în cea mai mare parte a ei, față de „vulg", față de populația rurală, urbană, mărginașe, ambele mizere, se vădea pe cât de imens, pe atât de consecvent (Popescu, 1999). Nu se învățase nimic din experiența nefericitului rege de peste Marea Mânecii, Carol I de Stuart, căruia, cu circa 130 de ani înainte, securea călăului îi retezase capul pe butuc nu din pricini de intrigi de familie și alcov, ci cu precădere din pricini sociale. Cromwell însemna cu totul altceva decât credința nestrămutată a unor Stuarți-i într-o lume de avantaje și privilegii care, potrivit lor, nu trebuia și nu putea fi schimbată. Dacă cineva cu putere și influență ar fi citit atunci, în cheie socială, aceste pagini de istorie a Angliei, era posibil ca regalitatea în ansamblul său să nu fi fost atât de grav zdruncinată de un uriaș cutremur, simțit, uneori, și în zilele noastre. Era posibil ca regalitatea, ca instituție, să fi devenit mai înțeleaptă și să coboare din turnul de fildeș de putere și bogăție în care se urcase, aplecându-și în mai mare măsură urechea spre cerințele oamenilor și ale timpului. Cu mari avantaje economice pentru toți. Într-un alt context, cât de trist, dar și cât de sugestiv, cu o mare putere de generalizare, scria poetul român Vlahuță: „Minciuna stă cu regele la masă". Trebuie să spunem însă că, spre cinstea ei, regalitatea din România nu se înscrie, în bună măsură, astfel. De exemplu, trei mari regi – Carol I, Întemeietorul, (desigur, nu-l uităm pe Alexandru Ioan Cuza, cu o domnie mult mai scurtă, Întemeietor la rândul său) Ferdinand, Întregitorul, și Regele Mihai I –, și-au riscat viața și tronul spre a acționa potrivit intereselor țării...

Chiar în zilele noastre – mai ales în acele state mai puțin dezvoltate, și nu doar din Europa, care au regalitate sau aspiranți susținuți prin varii mijloace – s-a înțeles prea puțin din asemenea timpuri și evenimente. Tot mai mulți oameni pricep că viața reală este viața reală și în ea au loc tot mai puțin personaje mai mult sau mai puțin anacronice, unele de mucava, dar zgomotos revendicative. Dictaturile, foarte aproape de acel absolutism regal vădit în urmă cu câteva secole și chiar în decenii ale secolului XX, au relevat și relevă aceeași logică a forței și impunerii, a disprețului și pedepsirii severe a oamenilor care nu le acceptă (Bainville, 1935). S-a mers până la crimă, exterminări, genocid. Ceea ce explică de ce, indiferent de cum au început, mai toate dictaturile s-au terminat – și se termină – prost pentru dictatori și camarilele lor (Bainville, 1935; Popescu, 2011). Au învățat și învață ceva societățile din astfel de evoluții, respingând din față dictaturile, prevenind efectele lor nocive? Foarte puțin, nu puține dictaturi se vădesc și astăzi...

Să revenim, însă. Potrivit a numeroase opinii – și să le dăm credit – mizeria la scară amplă, de masă, mizeria „populară" în fapt, a generat și generează revoluții, după cum reformele înțelepte, cu ținte sociale bine conturate și atinse, generând emulații materiale și spirituale dintre cele mai verosimile, egalitate de șanse pentru toți, etc. au gene-

rat şi generează evoluţii. Cred, însă, că nu toate revoluţiile sunt „rele”(Lăcusteanu, 2015), dimpotrivă. Şi avem, astfel, printre altele, exemplul unor revoluţiii românesti – „Tudor Vladimirescu”, cea de la 1848 ş.a. Potrivit celor mai multe calcule ante şi post factum, evoluţiile ar reprezenta, totuşi, o cale mai lină şi mai puţin costisitoare spre progres, chiar dacă unii supralicitează revoluţiile, războaiele. Trebuie să spun că eu nu am îndoieli cu privire, de pildă, la ampla însemnătate a Revoluţiei franceze de la 1789, revoluţie concepută, animată, desfăşurată, victorioasă sub „umbrela” iluminismului, a devizei „Liberté, Egalité, Fraternité!”. La cât de mult a însemnat pentru civilizaţie, deşi a relevat şi unele componente foarte sângeroase. Dar am îndoieli cu privire la autenticitatea de a schimba sistemul – ceea ce urmăreşte, face, de fapt, o revoluţie – a unor „revoluţii”, prea dese şi, astfel, aproape banale, din state din America de Sud (Bainville, 1935), din Africa. Am îndoieli cu privire la revoluţiile „furate” parţial sau total (Portocală, 1991) etc. Zgomot imens, clamări şi declamări, mult sânge, dar pentru foarte puţin social. Şi mai avem exemplul celor două cumplite cataclisme mondiale din secolul trecut (... Le bilan... 1992), dar şi exemplul unor războaie mai mici, intestine, de o cruzime inimaginabilă. Ce au învăţat astfel conducătorii, cei privilegiaţi, cei care au avut – sau cei care au – posibilitatea să decidă? Aproape nimic, ei, fără prea multe merite, dar cu multă ignoranţă, sperând în imuabilitatea, în eternizarea acelei lumi care i-a avantajat şi îi avantajează...

Ce uriaşe ecarturi se vădesc între cele mai mici venituri din lume (desigur, pentru ţările în măsură să le calculeze) – de câţiva cenţi – şi cele mai mari, de miliarde şi miliarde de dolari. Şi ce a ieşit dintr-o astfel de opacitate, din luptele nutrite astfel? De multe ori o mare pierdere, o veritabilă hemoragie, adesea, de substanţă socială, de oameni morţi, de familii îndurerate, de speranţe spulberate, mizeria persistând. Iar, în bună parte, tocmai din astfel de motive, inclusiv ale unor contraste sociale morbide, Terra se află pe un butoi cu pulbere (Popescu, 2014). Oricum, chestiunile au fost şi sunt nuanţate. De multe ori, în numele „dreptăţii” şi „binelui” (ale cui, real, oare?), al religiilor, în ultimul timp cu precădere fundamentaliste, s-au desfăşurat – şi încă se desfăşoară, din păcate – războaie, genocide, crime abominabile, otrăviri spectaculoase, decapitări oribile, morţi numeroase şi precipitate prin împuşcare, bătălii fără milă pentru averi, s-a minţit şi se minte cu majuscule. Iar consecinţele au fost, şi sunt deseori, cumplite. Tocmai de aceea, în decizii a fost şi este nevoie de discernământ şi echilibru pronunţate, de pondere şi reţinere pozitivă mai mult ca altădată. Dar să revenim.

4. Desigur că exemplele la care ne putem referi, pot fi – şi sunt – nenumărate. Pentru acurateţea examinărilor să ne restrângem la timpul secolului XIX şi mai apoi, al unor revoluţii şi evoluţii industriale. Să ne restrângem în perimetrul unor mutaţii de producţie şi productivităţi, de structuri sociale, de familii şi indivizi, în perimetrul de constituire şi de pierdere de capitaluri, mai ales pentru Europa, cele două Americi, Asia şi Africa. O situaţie semnificativă, desigur, emigraţia şi imigraţia. Cum spuneam, motivaţiile, de lungă distanţă, ale emigrării, ale imigrării, procese care există aproape de când lumea, au fost şi sunt foametea, mizeria, speranţa unei vieţi mai bune pe alte meleaguri, chiar dacă mai îndepărtate (desigur, iniţial mai apropiate). O anume dorinţă a subiecţilor respectivi determinată, deci, în general, de motive economice (Popescu, 2010). Adăugăm, într-o măsură importantă – potrivit unor calcule partea cea mai mare –, refugiaţii, emigrările „forţate”. Practic, forţate de „alţii”, de alţi factori. Din nou am amintit astfel. Adăugăm colonizările militare. Pe urmă, exilările în locuri îndepărtate, executarea pedepselor de către ocnaşii din Anglia în Australia sau alte asemenea deportări, nu doar din Anglia, în Asia, Africa, în arhipelaguri (vezi şi Henri Charrière, *„Papillon”* etc). Deloc în ultimul rând, emigrările generate de frica de moarte, de frica de crime. Persecuţiile politice nu se află nici ele lipsite de însemnătate, dimpotrivă etc. Iată, deportările politice din Rusia, din Imperiul Ţarist, în Siberia, cu precădere după secolul XIX (vezi, de pildă, C. Stere „În preajma revoluţiei”) şi nu doar din Rusia. Apoi deportările unor prizonieri, etc. Dar rasismul, politicile rasiste, imensul blestem al genocidului, de care am amintit, care, pe lângă moarte, au mişcat şi încă mişcă de colo-colo zeci şi zeci de milioane de oameni (... Le bilan...1992)? De cele mai multe ori istoria le-a reţinut mai spectaculoase şi mult mai dramatice decât plecările cu motivaţii economice – mişcări considerate, pe nedrept, relativ „banale”, difuze. Tocmai în această ultimă direcţie vom cerceta mai adânc.

...Mai ales, o dată cu secolul al XIX-lea, cum scrie profesorul istoric american Kenneth Pomeranz de la Universitatea din Chicago, migraţia populaţiei s-a desfăşurat în măsură covârşitoare din cauze legate de modificări concrete şi rapide de structură în sfera producţiei şi productivităţii. A fost vorba nu de o migraţie forţată, ci mai ales de o „migraţie liberă”, generată de propria voinţă, de anumite libertăţi, de mari progrese în unele părţi ale lumii, şi nu atât de constrângeri tipice. Cu alte cuvinte, era o migraţie de multe ori bine elaborată şi înfăptuită liber chiar de către subiecţii ei (Pommeranz, 2016). Oare ce a determinat o astfel de schimbare, cum s-au amplificat astfel dimensiunile migraţiei, până la „zi”, persistând şi întrebarea: ne putem oare opune ei?

... În primele decenii ale secolului XIX – în Anglia chiar ceva mai devreme, aici debutând – se desfăşoară revoluţiile industriale – definite, în general, prin trecerea de la activitatea manuală, de la manufacturi, la maşinism. În

plus de Anglia, maşinismul va izbândi în Franţa, în Belgia, în Olanda, în Italia, în Statele Unite, în Germania – puţin mai târziu, în Rusia. Se va vădi, apoi, în ţări din Asia şi Africa, în Australia etc (Popescu, 1981). Este drept, în mai multe din teritoriile coloniale, revoluţiile industriale vor privi mai ales drumurile de fier, existând prea puţină industrie prelucrătoare în colonii, unde noile tehnologii ar fi putut să se extindă. Se vor releva, când se vor releva, cu precădere în zona industriei extractive. De asemenea, deseori, revoluţiile industriale vor privi îndeosebi marile linii maritime tot mai dotate cu nave cu abur, mecanizările în porturi ş.a. Toate acestea îndeosebi în scopul facilitării şi ieftinirii transportului de materii prime din colonii spre metropole şi al produselor prelucrate dinspre metropole spre colonii (Pommeranz, 2016).

Se schimbau, dar, în cea mai mare parte, pe lungi distanţe, cu o intensitate din ce în ce mai mare, produse pe care o ţară sau alta nu le aveau şi le dobândeau astfel. De regulă, cum spuneam, materii prime şi produse alimentare primare, mai ales exotice, din colonii, cu produse prelucrate din statele industrializate. Nu ne referim la dezbateri privind avantajele şi dezavantajele astfel, este limpede cum se aşezau acestea. Ne-a spus-o, printre primii, argentinianul Raul Prebisch prin teoria sa „Foarfecele preţurilor" (Popescu, 1981).

Încet, încet, însă, devine tot mai sesizabilă o schimbare. Ea este produsă iniţial, de Statele Unite – ţară devenită din colonie, ţară industrializată – şi de integrarea în amplificare, în circuitul economic american, a teritoriilor din Vest. O asemenea integrare se vădeşte şi în Canada, în Australia, în ţări din Asia care se dezvoltă şi ele dincolo de „marginile" colonizării. Transporturile sunt mai rapide, mai ieftine, iar maşinismul pătrunde în agricultura lor. O agricultură dominată, de regulă, de mari latifundii. Desigur, fără nordul american cu o agricultură a fermierilor mult mai mobilă. Aceasta, pe de o parte. În acelaşi timp, trebuie ţinut seama de globalizarea accentuată a pieţei capitalurilor, a pieţei produselor, a pieţei muncii etc. În asemenea condiţii, când se schimbă produsul „a" tot cu produsul „a", preţurile la produsele agricole, de pildă, nu mai sunt cele ale producătorului, ci cele de pe piaţa mondială. Astfel, devin ineficiente nu puţine gospodării agricole din sudul Italiei, din Franţa, din Germania, din Anglia, din Irlanda, din Olanda etc., rămase în urmă şi care nu pot face faţă, pentru grâu, de exemplu, valului de produse mai ieftine pe piaţă, obţinute din Statele Unite. Asemenea pentru lâna din Australia şi Noua Zeelandă, carnea, deja transportată în vagoane şi trenuri frigorifice, din Argentina, pieile, tot de acolo etc. Producţia locală tradiţională din ţări europene chiar avansate, şi nu numai, se va confrunta astfel cu mari dificultăţi, o productivitate mai scăzută, costuri mai mari, iar gospodarii vor falimenta (Pommeranz, 2016).

Ce au ales să facă aceşti oameni europeni? Să emigreze în valuri, în America, în alte ţări. Zeci şi sute de milioane de oameniDesigur, tabloul, zugrăvit judicios de Kenneth Pommeranz, este ceva mai complicat, dar în esenţă astfel stau lucrurile. Pieţei nu i te poţi opune decât cu economii autarhice pe zone strict limitate. Ceea ce în timp de câteva sute de ani, în timpul nostru, al unor economii integrate, dar şi al unei economii tot mai globalizate, se vădeşte dezastruos. Cine s-a putut opune oare – şi de ce – valului imens de emigranţi veniţi după secolul XVIII, în America atât de promiţătoare, din Olanda, Franţa, Germania, Irlanda, Rusia, chiar România? Nimeni, dar nici nu aveau cum. Acţionau criteriile economice şi sociale ale dezvoltării. Şi iată Statele Unite de astăzi, unde, potrivit unor statistici, circa 15% din populaţia actuală a SUA au origini germane, 5-6% italiene, pe urmă spaniole, irlandeze etc. Cine s-a putut opune – şi de ce –, valului imens de emigranţi veniţi din Italia rău dezvoltată în Argentina leagăn de speranţe, în anii de sfârşit ai secolului XIX şi de început ai secolului XX? Nimeni, iar italienii s-au integrat... Cine s-a opus celor veniţi să caute de lucru în Germania – ruinată de Al Doilea Război Mondial, dar reuşind o veritabilă efervescenţă constructivă – la început din Italia şi pe urmă din Turcia? Iară nimeni, operaţia fiind eminamente reuşită, economia germană devenind înfloritoare şi cu un astfel de sprijin (Popescu, 2016).

Actualele valuri de emigranţi dinspre Asia şi Africa spre Europa sunt generate, dincolo de fuga din calea morţii, a persecuţiilor şi a războaielor sângeroase, dincolo de pământurile sfârtecate, sunt generate, dar, de cauze economice de acelaşi tip. În condiţiile în care în comerţul mondial nu mai este reprezentativ schimbul clasic dintre metropole şi colonii, în speţă produse prelucrate sau înalt prelucrate contra materii prime sau produse de primă prelucrare, discutând şi de grâu versus grâu, lână versus lână, bumbac versus bumbac, şi de fructe versus fructe etc., ţăranii din statele slab dezvoltate nu-şi mai produc nici măcar hrana proprie, nu-şi realizează nici autoconsumul. Pierd esenţial la preţ. Ei vor emigra într-o primă etapă, de regulă, în favelele, rezervaţiile şi bidonvilurile din marginea marilor oraşe, unde o vor duce şi mai rău, nefiind trebuincioşi nimănuia, iar apoi spre „orizonturile luminoase" ale ţărilor dezvoltate. Cu acte sau fără acte, cu voia statelor respective sau fără voia lor etc (Pommeranz 2016; Popescu, 2016).

5. Foarte greu te poţi opune unor astfel de evoluţii sau involuţii. „Zidurile" de graniţă devin permiabile, găurite precum şvaiţerul, sunt sărite, sunt chiar dărâmate cu sacrificiile celor dornici de o viaţă mai bună. Cu atât mai

mult este greu de contestat procesul, cu cât în economii europene dezvoltate - economii cu o populaţie de multe ori cu o speranţă de viaţă greu de imaginat măcar pentru „săracii aspiranţi", se vădeşte, deseori, o nevoie acută de forţă de muncă, de un anume tip, în general primară, acceptând salarii mult mai mici decât cele ale autohtonilor (Popescu, 2016). Că o recunoaştem sau nu, aceasta este o altă chestiune. Valul de emigranţi, cu tot ce aduce acesta cu el sau după el, mai ales pe fondul politic al spargerii unor restricţii privind reîntregirea familiilor, reîntregire aflată printre drepturile fundamentale ale omului, valul acesta, deci, poate fi cât de cât redus, cred eu, doar stimulându-se dezvoltarea şi progresul în zonele lumii retardate economic. Are şi aceasta un preţ, însă. Un preţ pe care nu întotdeauna, plătindu-l, obţinem eficienţa dorită. Iar dacă nu-l plătim este şi mai rău (Popescu, 2015, a; Popescu, 2015, b)...

În raport cu ultimele valuri mari de emigranţi asiatici şi africani doritori să-şi afle un viitor în Europa, mai ales în Germania, dar şi în alte ţări, inclusiv România – unii dintre ei, de altfel, refugiaţi –, protestele care s-au vădit din partea unor factori politici din unele state europene – nu şi de la nivelul Uniunii Europene – au fost, deseori vehemente. S-au reîntărit şi consolidat graniţe, s-au ridicat noi şi noi ziduri, au fost „vânate" pe apă şalupe şi nave mici cu emigranţi etc. În această situaţie, pe lângă zecile şi sutele de mii de emigranţi ce au fost admişi în UE, pentru Germania, Italia, Franţa... România, pe urmă în Turcia etc. au existat mii şi mii de morţi dintre cei „vânaţi", inclusiv, sau, mai ales, femei şi copii. De asemenea, „fortificaţiile" de un tip sau altul şi restricţiile au costat imens, dar, până la urmă, lucrurile s-au mai calmat, deşi procesul de integrare al noilor sosiţi a decurs şi decurge greu, cu mari dificultăţi: alte culturi, alte cutume, alt orizont. În pofida chiar a unei activităţi birocratice de integrare bine pusă la punct, mai ales în Germania, care a avut prima opţiune tocmai pentru acei emigranţi pe care i-a considerat şi îi consideră utili în câmpul ei de muncă.

Lucrurile au fost complicate şi din perspectiva faptului că printre asiaticii şi africanii nou sosiţi – foarte mulţi de religie musulmană – s-au aflat potenţiali terorişti care întăreau, practic, segmentul respectiv într-o ţară sau alta. Finalmente, lucrurile s-au mai calmat şi astfel, întrucât, după cum s-a dovedit şi se dovedeşte, nu puţini dintre teroriştii prinşi sau căutaţi – în Franţa, în Germania, în Belgia, în Spania, în Statele Unite, în Rusia, în Turcia etc. – erau şi sunt de zeci de ani cetăţeni ai ţărilor respective, numeroşi născuţi acolo dar păstrând nealterată, în credinţa lor intimă, jihadul, răzbunarea, teroarea, nepermise însă de religia islamică. Nici de alte religii recunoscute, asiatice, europene etc. Fără astfel de fapte criminale, generate şi de o anumită marginalizare şi enclavizare a populaţiilor sărace în vestul european, dar şi în cel american, de o inserţie socială inexistentă sau extrem de dificilă (Popescu, 2015, a; Popescu 2014), desigur că procesele de integrare ar fi fost mult mai line, iar rezultatele pozitive mai consistente.Aceasta ar fi însemnat însă o neignorare a istoriei economice a lumii, deoarece, indiferent de măsuri şi acţiuni punitive, nu te poţi opune, finalmente, unei emigrări determinată de speranţa pentru o viaţă mai bună şi unei bune integrări a celor nou sosiţi (Vezi, printre altele, „les emeutes des banlieues" din Franţa de la începutul anilor 2000). Sosiţi, desigur, nu nelimitat, ci limitat. Nu este vorba aici de o recucerire a Europei de către Asia, de revenirea ocupaţiei islamice pe vechile aliniamente europene – uneori, chiar, până sub zidurile Vienei, ci, mult mai simplu, consider, este vorba, de acţiunea unor criterii şi legi economice într-o lume mereu în schimbare.

6. Primul Război Mondial, la care ne-am mai referit şi de la care, iată, s-au împlinit o sută de ani, a izbucnit în principal din dorinţe de cucerire, mai ales Germania şi Austro-Ungaria, şi s-a finalizat printr-o pace care a lăsat Germania în incapacitatea nominală de a se dezvolta, iar Austro-Ungaria s-a destrămat. Era firesc... Franţa, Marea Britanie, Italia, Belgia, România ş.a. au ieşit învingătoare, iar în Rusia s-a instaurat bolşevismul. Marile despăgubiri de război le-au încasat, însă, doar unii. Efecte „colaterale": câteva zeci şi zeci de milioane de oameni morţi, răniţi, dispăruţi, alte câteva zeci de milioane de oameni pradă bolilor şi mizeriei, decedaţi şi ei, sute de mii de oameni mari mutilaţi de război, distrugerea unui uriaş potenţial economic, mai ales în ţările pe teritoriul cărora s-au purtat lupte, bani irosiţi, speranţe spulberate pentru familii, mizerie şi sărăcie crunte. În plus, am avut şi avem de-a-face cu debalansarea demografiei pentru mai multe din statele beligerante, lipsa bărbaţilor, în fapt, situaţie din care şi-au revenit foarte greu. Iar unii, încă, nu şi-au revenit. Consecinţe economice dezastruoase (...Le bilan...1992). Te-ai fi aşteptat ca în urma unui asemenea sângeros şi cumplit bilanţ, războiul, de astfel de dimensiuni, să fie înlăturat pentru totdeauna din arsenalul politic şi „post politic" al marilor state ale lumii. Tratate, declaraţii, înfiinţarea Ligii Naţiunilor şi desfăşurarea o bună perioadă a activităţii aici se vădeau semnale pozitive...

Au trecut, însă, doar puţin mai mult de două decenii (21 de ani) şi, în 1939, Germania hitleristă şi Rusia lui Stalin vor declanşa din nou confruntări devenite, rapid, prin răspunsurile fireşti ale Poloniei, Regatului Unit, Franţei, pe urmă Statelor Unite etc., Al Doilea Război Mondial. Cam două decenii a durat, deci, înţelepciunea celor ce au declanşat confruntarea. Iar urmările au fost şi mai dezastruoase. Aproape o întreagă Europă cucerită repede de

Germania hitleristă, dar un Reich – cel de al Treilea – care nu a durat 1000 de ani glorioşi cum promisese Hitler, ci numai câţiva bieţi ani... Europa şi Germania în ruine, Rusia, „dezangajată" operativ de Germania şi trecută la inamici, cu imense pierderi şi ea, dar extinzându-şi apoi influenţa bolşevică şi dictatorială pe întregul Est şi Centru european.Totodată, în război, prin hitlerism, genocide, politici rasiale exterminatoare, din nou zeci şi zeci de milioane de morţi, oameni şi familii distruse. Apoi, în urma unor calcule poate eronate, bomba nucleară a americanilor în Japonia, ţară cu vise imperiale pentru întreaga Asie, la Hiroshima şi Nagasaki. Aici, pe lângă morţii în masă, chinuri cumplite pentru mai multe generaţii: boala şi succesiunea în timp a bolii radiaţiilor... Deopotrivă, redesenarea hărţii lumii, prăbuşirea sistemului colonial, este drept, dar, în fapt, o lume distrusă în mare parte pentru ani şi ani şi care şi-a revenit cu greu (...Le bilan...1992). Plătind cu foamete, boli, mizerie, persecuţii şi un nou şi imens deficit de populaţie activă şi profesionistă. Este drept, însă, pentru că şi acest aspect trebuie relevat, s-au evidenţiat şi progrese tehnologice, fundamentale.

N-a fost însă de ajuns, având în vedere cumulul dezastrelor, pentru a înlătura războaiele din arsenalul de „comunicare" al statelor, tipul respectiv de conflicte rămânând pe un loc fundamental. Am făcut – din varii motive – paşi înapoi în ce priveşte dimensiunea lor mondială, fiind promovate destinderea şi înţelegerea, concordia şi negocierile comunităţilor de state etc. Dar războaiele au devenit cu precădere localizate, iar, pe lângă acestea, s-au transformat, încet, încet, practic într-un război mondial împotriva terorismului... Oricum, pe ansamblu, a fost şi este ceva, şi am sentimentul că am progresat şi progresăm. Chiar dacă timid, puţin, cu paşi mici, într-o lume în schimbare şi unde se modifică însăşi configuraţia polilor de putere şi interese. Să sperăm, însă...

7. Dar din crizele mondiale, din cele două mari crize economice mondiale, cea din 1929-1933 şi cea din 2007-2008 şi care continuă, de fapt, în prezent, ce am învăţat oare? Foarte puţin. Economia speculativă, în dauna celei productive, o financiarizare excesivă, cauze principale ale celor două crize, rămân, din păcate, pe un plan esenţial (Colson, 1918; Landes 1998; Gendarme, 1963; Popescu, 2002,b, Popescu, 2015,a). Niciodată nu vom putea mânca hârtii, ci doar produse. Pe urmă, părăsindu-se, uneori, piste sănătoase, precum cele relevate de marele întreprinzător american Henry Ford, ce a debutat ieşirea economiei americane din criza din 1929-1933 prin amplificarea numărului locurilor de muncă şi creşterea salariilor, sporind consecutiv producţia şi având cine s-o cumpere – am scris, în mai multe rânduri pe aceste probleme (Popescu, 1999; Popescu, 2011) –, alţi „specialişti", cu precădere acum, au recomandat şi executat ieşirea din criză prin şomaj, mizerie, distrugerea sectorului public, amputarea salariilor şi pensiilor la oameni. Au creat astfel resurse, dar orientate, în bună parte, spre propria înavuţire, despăgubirea marilor şefi din bănci etc. Încercările de a ieşi din crize au fost „aruncate" pe umerii oamenilor, ai populaţiei (Popescu, 2012). Şi am fost şi suntem ca „barca pe valuri": nu ştii dacă scapă, nu ştii dacă se scufundă... Dar din compromiterea FMI-ului prin criza de la sfârşitul anilor 1990, din statele din Asia de Sud-Est? Au ieşit din criză aceste economii, dar fără FMI şi prin politici economice, de investiţii – constituite cu greu, dar constituite –, prin politici de creştere a producţiei, de aliniere a ei la competiţie, prin politci de amplificare a veniturilor. Prea puţin am învăţat şi astfel...

8. În ce priveşte România, economia românească, dincolo de cele câteva mari realizări – în speţă, intrarea în NATO şi intrarea în Uniunea Europeană, dobândirea calităţii de membru cu drepturi – dar şi cu obligaţii – depline (negocierile au fost, însă, purtate cu timiditate şi de pe poziţii subalterne, ceea ce nu s-a petrecut cu ţările de la Visegrad), câştigarea libertăţilor, ceea ce este imens, am demonstrat şi demonstrăm că avem chiar o „chemare", din păcate, pentru ignorarea învăţămintelor sacrosancte ale istoriei, ignorare cu efecte negative deloc de neglijat (Popescu, 2002, a; Popescu, 2002, b; Popescu, 1990). În mare măsură, distrugerea, ruinarea unei bune părţi din economie o vădeşte pe deplin. Eficienţa foarte redusă a privatizărilor, pe fondul în care au fost privatizate aproape pe nimic firme din industrii importante şi care aveau contracte de desfacere şi realizau produsele la preţuri competitive, este un alt aspect semnificativ. Cele mai multe astfel de întreprinderi au mai fost devalizate prin diverse şi „iscusite" tehnologii – unele devenind, finalmente, săli de spectacol şi de reuniuni dansante, iar utilajele fiind vândute la fier vechi –, producând mari pagube avuţiei naţionale şi averi uriaşe în contul unor escroci, deveniţi, iată, „protipendadă". Au răspuns cei culpabili astfel, fiind readuşi banii furaţi în circuitul economic firesc? Nici vorbă sau mult prea puţin. Un alt aspect: a fost distrusă cercetarea, îndeosebi cea tehnică, socială, culturală. Şi am pierdut şi pierdem imens şi pe această cale. Şi încă un aspect: înstrăinarea culpabilă şi perdantă a resurselor naturale, a resurselor economiei, de la minereuri la petrol şi păduri, vezi şi pământul, într-un timp în care acestea au o valoare uriaşă. S-au îmbogăţit – şi se îmbogăţesc – peste măsură câteva companii străine în complicitate cu escroci şi unii politicieni – şi ei escroci – români, iar în rest nimic. Din nou vinovaţii „lipsă la apel", mai degrabă „mângâiaţi". Justiţia, în compartimente esenţiale, s-a vădit şi se vădeşte, deci de multe ori, selectivă, trenantă, cu retractări şi amânări nesfârşite, în vreme ce personaje cu

mare încărcătură negativă, de multe ori ignorante sau semidocte, sunt libere şi persiflează epicurian, parcă îşi bat joc de neamul românesc. Din nefericire, devin modele. Dacă ai furat doi porumbi, însă, de la procuror la judecător „te mănâncă" puşcăria. Jean Valjean din „Mizerabilii" lui Victor Hugo revine în actualitate, dar doar în prima din ipostazele sale: cea de ocnaş...(Popescu, 2014)

Situaţia din agricultura noastră este la fel de compromiţătoare. În mare parte, avem o agricultură fărâmiţată, cu greu putem spune de subzistenţă, înlocuind agricultura moştenită cât de cât productivă. Măsuri pripite, care, în bună parte, nu au putut şi nici nu pot preveni, nici înlătura furtul şi corupţia, au amplificat şi amplifică incapacităţile noastre agricole, făcându-ne strict dependenţi de piaţa externă şi preţurile acesteia, deşi nu am avea prea multe motive reale. Iar aceasta în condiţiile în care se proliferează o criză alimentară mondială foarte severă, cu alte efecte dezastruoase pentru ţară. Nu am învăţat nimic nici din Reforma agrară a lui Cuza, din 1863, din Reforma agrară din 1918-1921, nici din „Legea conversiunii" din interbelic, nici din „Reforma agrară" a comuniştilor din 1946. Nu am învăţat aproape nimic din drama „colectivizării" sovieto-comuniste, realizată cu bâta etc (Popescu, 2002, a)... Oricum, să sperăm...

Acei politicienii care au avut în vedere nu interesele ţării şi pe cele reale europene, ci în primul rând propria chiverniseală, vădindu-se, deseori, deopotrivă, hoţi, escroci şi mincinoşi – ceva între „prostul harnic" şi „deşteptul ticălos" – scufundă şi mai mult în prăpastie economia şi chiar societatea românească. O dovedeşte presa, de un tip sau altul, de fiecare zi. S-a publicat: se închid, zilnic (octombrie 2016), circa 300 de întreprinderi mici şi mijlocii, cele mai multe falimentând dureros. Desigur, uneori cifre oficiale pot arăta altfel, dar realitatea cenuşie, chiar neagră, se vede cu precădere în buzunarele cetăţenilor de orice fel, România având, alături de Bulgaria, uneori, cele mai reduse venituri din ţările Uniunii Europene. Situaţiile tulburi create de mizerie şi sărăcie, în plus efectele ocupaţiei germane, cel mai mult, dar şi turceşti şi bulgăreşti în vremea şi în anii imediaţi Primului Război Mondial, când ţara a trecut prin momente dintre cele mai grele (Cancicov, 2015, 2016), se vădesc că au rămas pentru prezent fără învăţămintele necesare. Experienţele din anii celui de Al Doilea Război Mondial şi de mai apoi, când o mână de conducători închinau România, cu arme şi bagaje, „marelui vecin de la răsărit", aşişderea (Popescu, 2002, a). Plătim, dar, preţul mai departe.

În fapt, actualmente, pentru economia românească, pentru a-şi conserva consistenţa chiar în condiţiile implicării şi integrării ei fireşti în economia UE dar şi în economia globalizată a lumii, sunt esenţiale două aspecte: a) locurile de muncă, desigur, la nivelul de competitivitate necesar, condiţie vitală a existenţei unei economii chiar dacă aceasta „exportă" prin emigrare, prin „emigrare liberă", 2-3 milioane de oameni forţă de muncă; b) veniturile celor ce lucrează, recompensând munca acestora dar fiind şi atrăgătoare cel puţin pentru cei care vor veni. Or, la noi, asemenea venituri sunt, deseori, de circa 10 ori mai mici decât cele din statele europene dezvoltate cu ale căror economii, vrem – nu vrem, parţial sau nu, ne aflăm în competiţie. Pentru că ne aflăm în competiţie. O competiţie dură. Şi în cadrul Uniunii Europene şi în afara ei nu s-au făcut şi nu se fac cadouri.

Ce am învăţat oare din criza din 1929-1933 când Statele Unite au ieşit din criză prin New – Deal-ul lui Roosevelt şi crescând salariile? Nimic (Popescu, 1999; Popescu, 2010)... Învăţământul, prin profesori, sănătatea, prin medici, cultura prin oamenii ei, muzeografi, experţi, scriitori, artişti, pe urmă cercetarea, prin cercetători, se află în primele rânduri ale unei asemenea situaţii nefaste. În competiţia tehnologică, din lipsă de mijloace mai ales, suntem fundamental decalaţi. Cum stimulăm mediul de afaceri care este principalul angajator al economiei? Nu îl stimulăm cum trebuie. Este vorba, firește, de un mediu de afaceri real, şi nu de acei escroci care, de exemplu, neavând nici o proprietate înainte de 1944, au cumpărat, în ultimii ani, „drepturile litigioase" ale proprietarilor veritabili – amânaţi aceştia din urmă în susţinerile lor la calendele greceşti – şi fiind „despăgubiţi" din bani publici cu sume imense, mult mai mult decât era preţul real al proprietăţilor respective. Sunt aceştia, şi alţii, beneficiarii unui sistem venal, corupt. Mai mult speculativ şi nu productiv, aproape deloc productiv. Un sistem în care s-a făcut şi se face avere de multe ori, unii zic de cele mai multe ori, nu prin producţie, prin competiţie, ci mai ales prin specula de case şi terenuri, prin beneficiile venale ale unor politicieni venali (Popescu, 2016). Subiecţii lui de succes l-au „învăţat" perfect – chiar fără să-l citească, cei mai mulţi fiind ignoranţi sau semidocţi – pe marele dramaturg francez Marcel Pagnol care punea în gura „eroului" său Topaze, din piesa cu acelaşi nume, cuvintele: „Dacă vrei să ai, să iei bani, trebuie să-i iei de acolo de unde sunt". Şi unde sunt oare banii de luat într-o economie puţin productivă? Mai ales în sfera bani publici, atâţia câţi sunt (taxele şi impozitele sunt mari şi multe comparativ cu ceea ce „primim" social în schimb)...

Desigur că nu toţi politicienii sunt aşa. Sunt şi oameni de bună credinţă, în slujba României, care dau ţării mai mult decât iau de la ea. Unul şi altul „zic" în faţa unor asemenea situaţii rele, nefaste, dar nu este de ajuns. Riscăm astfel – ce zic eu riscăm, procesul este în plină desfăşurare – să avem hemoragie demografică şi economică, să ne golim ţara de populaţie, mai ales de o inteligenţă acum încă

tânără, pregătită, serioasă, dar fără „pile". Și care, de regulă, din păcate, are consistent barate drumurile nu doar către manageriatul unei economi în diminuare, ci și către politică, cu atât mai mult într-o țară în care – cum s-a afirmat și se afirmă, adeseori, la toate nivelurile – corupția a devenit și este endemică, hoțiile dure se țin lanț, atitudinile, de multe ori teatrale, ale politicienilor neavând nici un efe ct serios. „Teatrale" deoarece nu am perceput nici măcar o analiză cât de cât exigentă a situației actuale, pe locuri de muncă și venituri, pe starea demografică catastrofală în prezent și viitor. Precum și pe faptul că din salariile pe care le primesc o mare parte a populației nu se poate, practic, trăi. „Vocalizele" nu pot ține loc nici de real și nici de social.

De altfel, la noi, funcția politică se pare că este mult mai rentabilă – practica a demonstrat-o și o demonstrează – decât aproape orice manageriat cinstit în economie. Și mult mai ușoară. Spui vorbe și ai bani, influență, putere, prestigiu nominal, chiar dacă nu real. Și atunci cum să se retragă politicienii venali, greu dovediți sau care nu fac nimic, sunt ineficienți social? Acei oameni ce s-au remarcat foarte puțin sau deloc în meseriile lor anterioare? Nu se retrag, rămân pironiți pe poziții (Popescu, 2016). De altfel, sistemul lor de evaluare este penibil: de câte ori au luat cuvântul în Parlament sau aiurea etc. și nu ce au făcut efectiv ca țara să se îndrepte, cum au arătat cu degetul vinovații și ce au făcut concret pentru pedepsirea lor. Dar cum să facă aceasta când ei înșeși sunt, deseori, „vinovații"?... Cei care ar putea fi meritoși, să aștepte. Totodată, nu înțeleg de ce actualii noștri politicieni, de niveluri cele mai înalte, miniștrii, secretari de stat, senatori, deputați etc. și-au votat salarii și îndemnizații mărite, ca să se apropie de cele din Vest. Ce să mai vorbim de creșterea pensiilor lor. Un motiv în plus că nu puțini dintre actualii politicieni nu au calitatea necesară pentru o țară cu aspirații. Dar cine să dovedească astfel? Schimbi pe cine cu cine? Tot speri că o să fie mai bine. Și nu este...

9. Din nou se vădește că din istorie nu am învățat aproape nimic. Ce va urma? Greu de spus, într-o țară în care politichia a înlocuit în bună măsură politica, iar în lume se vădește, deseori, similar. Desigur, dincolo de gesturile subterane, fundamentale, serioase, eficiente pentru ei, ale celor foarte mari, de un fel sau altul, care conturează principale direcții de evoluție nemijlocit și propriu avantajoase. O lume în care, din nefericire, ne aflăm pe poziții marginale. O lume cu imense discrepanțe sociale. Dacă ecartul între venitul mediu pe locuitor din țările cele mai sărace și statele cele mai bogate și puternice era, în secolul XIX, de 1 la 6, astăzi acest ecart este de 1 la 50. Semnificativ și grav. Sunt țări, economii care nu progresează deloc. Și mai grav este, însă, faptul că, în astfel de circumstanțe, o mare parte, poate cea mai mare parte din populația lumii trăiește la limita sărăciei sau sub pragul de sărăcie. Un prag calculat la nivelul de jos (Popescu, 2014; Gendarme, 1963; Landes, 1998). Cu sărăcia și mizeria nu se consolidează și nu progresează nici națiunile, nici comunitățile, nici lumea globală.

Și cât de mult au costat lumea în vieți, nenorociri, dezastre, genocide, două războaie mondiale pornite, în bună parte, și din și pe fondul unor conjuncturi asemănătoare, dar și nenumărate alte războaie și conflicte... Este drept, am redat doar câteva aspecte. Evident, sunt și lucruri bune. Și nu puține. Dar cele negative sunt suficiente pentru a ne permite să tragem un hotărât semnal de alarmă, pentru mai multe din itinerariile în curs și care nu ne pot duce la ceva, în general, bun...

* * *

Să încheiem, aproape, cu celebra parabolă dinspre finalul secolului XVIII, a lui Claude Henry de Rouvroy, conte de Saint-Simon, din cartea sa „*L' Organisateur*". Parabolă care arăta, citând eu din memorie, că dacă Franța va pierde pe rege, pe fratele regelui, pe toți membrii familiei regale, curtenii săi, pe miniștrii săi cu sau fără departamente, pe politicienii săi, pe înalții prelați, pe funcționarii din ministere etc., și pe deasupra și pe cei zece mii de proprietari, cei mai bogați, dintre cei care trăiesc nobil, poporul francez va încerca un sentiment de milă, deoarece este milos, va fi o pagubă sentimentală, dar țara, economia vor merge înainte,. Dar dacă Franța va pierde pe cei mai buni 50 de fizicieni, pe primii 50 de chimiști, pe primii 50 de filozofi, pe primii 50 de bancheri, pe primii 200 de negustori, pe primii 600 de agricultori, pe primii 50 de fierari și continuă astfel enumerând profesiunile industriale, dacă va pierde, astfel, pe francezii cei mai producători, națiunea ar deveni un corp fără suflet, ar cădea imediat într-o stare de inferioritate față de națiunile cu care este azi rivală și ar continua să rămână subalternă față de dânsele atâta vreme cât n-ar repara această pierdere. În fapt, Franța va fi distrusă... Să înțelegem ce este necesar din aceste vorbe valabile, foarte, și pentru România. Avem motive să nu-l credem pe marele Saint-Simon? Eu cred că nu. Și să ne referim și la „*Les trentes glorieuses*", la cei „Treizeci de ani glorioși ai Europei și ai lumii", de creștere economică reală, efectivă (1946-1975) examinați strălucitor de sociologul francez Jean Fourastié (Fourastié, 1979), ani urmați de ceva peste „treizeci de ani triști" (circa 40 de ani), examinați, printre alții, și de mine, în mod amplu. Și să ne întrebăm ce mai urmează: din nou ani de creștere, sau alți ani catastrofali? În lume și în România? Răspunsul ține în mare măsură de ce am învățat și învățăm din istorie...

Notă:

[*] La sfârşitul lunii septembrie şi început de octombrie anul trecut, în Aula Mare a Academiei Române s-au desfăşurat lucrările prestigiosului Simpozion Internaţional „Penser L'Europe", reunind academicieni, profesori şi cercetători din cele mai multe ţări europene – Franţa, Germania, Spania, Italia, Austria, Belgia etc. – dar şi din alte ţări ale lumii. La acest simpozion, profesorul Dan Popescu a prezentat această comunicare.

Bibliography:

2011, Attali, Jacques, *Evreii, lumea şi banii* (*Istoria economică a poporului evreu*) / *Jews, World and Money* (*The Economic History of the Hebrew People*), Editura Univers, Bucureşti

1935, Bainville, Jacques, *Les dictateurs* (*The dictators*), Denoële et Steele Editeurs, Paris

2015, 2016, Cancicov, Vasile, Th. *Jurnalul din vremea ocupaţiei. Impresiuni şi păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic, august 1916-decembrie 1918 (Journal of the Occupation Time. Personal impression and opinions of the Roumania's Wartime. Diary, august 1916-december 1918*), vol I şi II, Ediţie îngrijită de Daniel Cain, Editua Humanitas, Bucureşti,

1918, Colson, C., *Organisme économique et désordre social* (*Econimic organisation and social order*), Flammarion, Paris

1979, Fourastié, Jean „Les trentes glorieuses" (*The Great Thirties*), Paris, Fayard

1963, Gendarme, René, *La pauvreté des nations* (*Poverty of Nations*), Editions Cujas

1998, Landes, David, S., *The Wealth and Poverty of Nations, W.W. Norton and Company*, New York, London

2015, Lăcusteanu, Grigore, *Amintirile colonelului Lăcusteanu* (*Colonel Lăcusteanu's Memories*), ediţie îngrijită de Pandele Peligrad, Rodica, Editura Polirom, Bucureşti

1981, Popescu, Dan, *Civilizaţie şi industrie* (*Civilization and Industry*, Editura Albatros, Bucureşti, pp. 138-184

1984, Popescu, Dan, *Cornul abundenţei, un miracol? (Planty, an Miracle?*), Editura Albatros, Bucureşti, pp. 106-150

1987, Popescu, Dan, *Universul în alb-negru* (*The Universe in Black and White*), Editura Albatros, Bucureşti, pp. 130-186

1999, Popescu, Dan, *Istoria gândirii economice de la începuturi până la sfârşitul secolului XX* (*History of economic thought from the begining to the end of the Twentieth Century*), Editura Continent, Sibiu-Bucureşti

2002, a, Popescu, Dan, *Istorie economică – Istoria economiei naţionale* (*History of the National Economic*), Editura Continent, Sibiu-Bucureşti, pp. 58-97

2007, Popescu, Dan, *Jurnal economic* (*Economic Journal*), Editura Continent, Sibiu-Bucureşti, pp. 19-52; 106-112; 123-139

2010, Popescu, Dan, *Cataclismele economice care zguduie lumea* (*Economic Cataclysms that shake the World*), Editura Continent, Sibiu-Bucureşti, pp. 11-112 ş.a.

2011, Popescu, Dan, *Amurgul lumilor paralele* (*Twilight of Paralel Worlds*), Editura Continent, Sibiu-Bucureşti, pp. 34-93

2012,Popescu, Dan, *Criza indecentă* (*Indecent Crisis*), Editura Continent, Sibiu-Bucureşti

2014, Popescu, Dan, *Ameninţări pentru secolul XXI* (*XXI Century's Threats*), Editura Continent, Sibiu-Bucureşti, pp. 21-82; 147-197; 293-307

1991, Portocală Radu, *Autopsia unei lovituri de stat. În ţara în care a triumfat minciuna* (*The autopsy of a Coup. In the Country which prevailed the Lie*), Editurile Continent şi Agora Timişoreană.

1819, Saint-Simon, Claude Henri de Rouvroy, conte, „L'Organisateur" (*The Organizer*), Paris, pp. 10-20, citat după Ch. Gide şi Ch. Rist, Istoria doctrinelor economice de la fiziocraţi până astăzi, ed. V-a, Editura Cassei Şcoalelor, Bucureşti, 1926, pag. 286 ş.a

1998, Toynbee, Arnold, J., *Studiu asupra istoriei* (sinteză de D.C. Somervell) / *Study of History*, traducere din engleză de Dan A. Lăzărescu, Humanitas, Bucureşti

1941,Veverca, Ion, *Naţionalismul economic* (*Economic Nationalism*), Editura Analele economice şi statistice, Bucureşti

1992... *Le bilan du XX-ième siècle* (*The Balance Sheet of the 20th Century*), Harenberg, Bruxelles.

2016, Pomeranz, Kenneth, *La mondialisation du XIX siècle. Naissance du monde* (*The Globalisation of the XIXth Century. Birth of the World*), L'Histoire nr. 425-426, juillet-août

1990, Popescu, Dan, (semnat Dan Genvra, în memoria bunicului său, general Dumitru Vrăjitoru) *Domnul Interes şi Doamna Iniţiativă* (*Mr. Interest and Mrs. Initiative, the personal guard of the liberal doctrine*), ziarul Liberalul, nr. 1, Serie Nouă, 12 ianuarie, Bucureşti

2002,b, Popescu, Dan, coordinateur et coauteur, *Les pays de l'Europe Centrale et de l'Europe de l'Est: allez, retour, allez vers l'économie de marché (1850-2000)* (*The Countries of Central and Eastern Europe: go back to the market economy; 1850-2000*), vezi Popescu Dan De la protection du developpement national à la protection de l'interet du capitalism international? Étude de cas: l'économie roumaine, Université de San Andres, Buenos Aires,

2015,a Popescu, Dan, *Confruntările muncitorilor cu patronatul. Succintă privire în timp şi spaţiu* (*Clashes Workers with Employers. A Glimpse in Time and Space*), Transilvania, nr. 8, pp. 76-82

2015,b Popescu, Dan, în Studii de istorie economică şi istoria gândirii economice, coord. academician Iulian Văcărel, vol. 17, Bucureşti, vezi studiul Dan Popescu „Alungarea hughenoţilor... Toleranţă şi intoleranţă" (Expulsion of the Huguenots. Tolerance and intolerance).

2016, Popescu, Dan, în volumul „Penser l'Europe" (*Thinking about Europe*), Editura Academiei Române, Bucureşti, vezi studiul Dan Popescu, Amplificarea emigrării şi imigrării generată de integrare şi globalizare. Capacitatea reală de ocupare a economiei. (Emigration and immigration amplification generated by integration and globalisation. Real capacity of emploiment of the economy).